

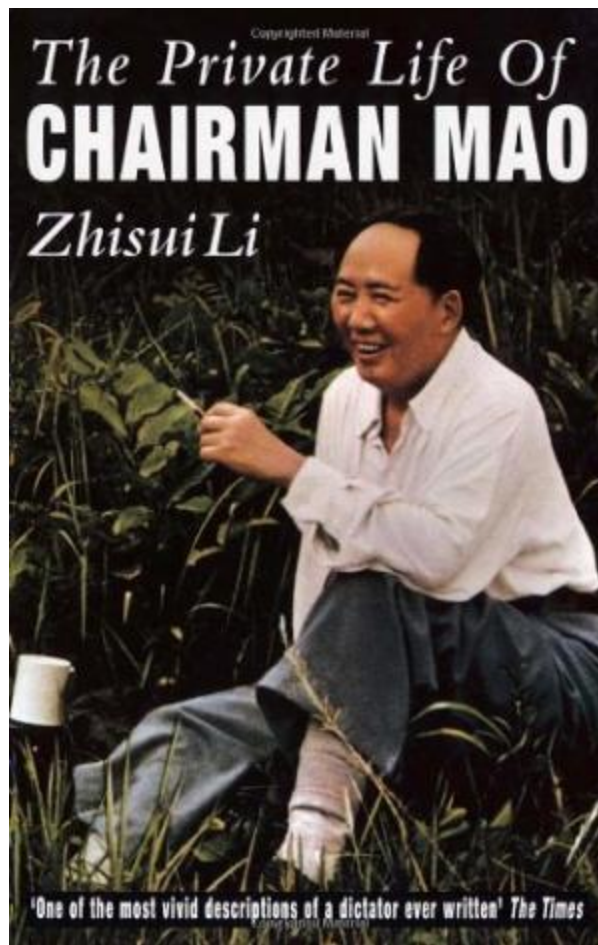
Livläkare Li Zhisuis memoarer — en intervju om Maos personlige läkares minnen

Børge Bakken intervjuar **Frederick Teiwes**

Børge Bakken forskar om Kina på Nordiska institutet för Asienforskning i Köpenhamn, vars tidskrift publicerat intervjun på engelska. Denna version är översatt av Anders Edler (och publicerades i Svensk-kinesiska föreningens årsbok 1997).

Professorn i kinesisk politik vid universitetet i Sydney, Frederick Teiwes, är en av de västerlänningar som mest ingående analyserat Mao Zedongs "hov" på ett vetenskapligt sätt.

Till detta "hov" hör naturligtvis Maos personlige läkare, den Li Zhisui, som skrivit en bok som åtminstone i media har betraktats som boken om Mao.

Zhisui Li *The Private Life of Chairman Mao* (1:a uppl. 1994).

Børge Bakken: Personligen tycker jag att bokens bästa avsnitt är beskrivningen av Zhongnanhai, de centrala ledarnas residens och kontor under Maos tid och fortfarande händelsernas centrum, som en inhägnad av närmast Kafka-liknande karaktär. Samtidigt fick jag intrycket att Li Zhisui ibland tycks likna grodan i brunnen, som bara såg en del av himlen och sedan drog slutsatser om hela himlen. Li själv sade innan han dog förra året att denna bok borde överlämnas till historikerna för korrigerig. Nu ber jag er göra just detta. Hur utvärderar de professionella analytikerna denne deltagares arbete?

Min första fråga handlar om monopolet på sanning. Ann Thurston, som intervjuade läkaren och omarbetade manuskriptet till den bok vi nu kan läsa, beskrev nyligen hans memoarer till

en del som en hämndhandling. Till hur stor del är detta Lis egen berättelse, och hur mycket bidrar den till historieforskningen? Hur nära inpå den historiske Mao tar oss Lis initierade berättelse?

Frederick Teiwes: Hur mycket kunde Zhisui ha vetat? För mig verkar det som om det västliga inflytandet på vad som kommer fram i boken varit stort.

I klartext: den mest intressanta och äkta delen av Lis historia är, då han beskriver livet i Maos familj i Zhongnanhai. Beskrivningarna av andra ledare än Mao är ibland intressanta, till exempel av Jiang Qing och Zhou Enlai, även om ytterligare andra knappast nämns alls.

Deng Xiaoping, till exempel, tycks nästan frånvarande från Lis berättelse. Andra människor porträtteras till stor del enligt officiella stereotyper: Peng Dehuai beskrivs, enligt välkänd kliché, som den tappre soldaten, som bekämpade Mao. Vad vi däremot vet genom historisk forskning är att Peng 1959 i Lushan försökte förmå Mao att ändra sin politik genom att provocera ordföranden i processen, men utan att på något sätt vilja göra anspråk på Maos ställning.

Lis berättelse innehåller en säregen blandning av officiella synpunkter från olika perioder av kinesisk historia efter 1949 och västliga analyser formade av sådana tankar, men inte i samklang med vad han verkligen såg och hörde. Lis beskrivningar störs ofta historiska av förvrängningar och västlig lärdom som accepterar sådana förvrängningar. Fastän han var Maos läkare var han inte på något sätt den politiskt förtrogne, som han påstod sig vara, eller någon som stod Mao nära och var närvarande i viktiga ögonblick i så stor utsträckning som han hävdade.

Maos personlige sekreterare före kulturrevolutionen, Lin Ke, som Li citerar som sin vän, har varit extremt avvisande till Lis påstående om att vara en förtrogen, och konstaterar att Li överdrev sin påstått täta kontakter med Mao.

Jag tror också att Li Zhisuis kunskap ibland baseras på rykten och skvaller, snarare än på verklig kunskap.

Man får inte heller glömma att Li är ett fientligt vittne till händelser.

Vad Li dock verkligen känner till är utvecklingen inom Maos familj, och han ger fascinerande detaljer om hur olika grupper i denna familj arbetade. Li ägnade uppenbarligen inte stor uppmärksamhet åt de mycket viktiga politiska händelserna i Lushan 1959, eftersom han då var sysselsatt med småfejder inom Mao-familjen.

Det är dock just när han berättar om sina personliga iakttagelser, som Li är bäst. Trots mycket påtagliga fel och hans intresse av att försöka ge en genomgående negativ bild av Mao, är boken utomordentligt värdefull genom den atmosfär den ger av livet inom familjen och i vidsträckt betydelse av elitpolitik i allmänhet.

En aspekt, som kommer fram i boken, är att Mao behandlades som en värdefull skatt av alla runt honom. Att all flygtrafik i hela landet stoppades, då Mao själv flög, och liknande exempel, visar att Mao behandlades som en gudalik kejsare.

BB: Nå, vilken sorts person var Mao Zedong? Han har både lovordats och fördömts på extremast möjliga sätt. Han har beskrivits som en gud och som en djävul. Andrew Nathan fastslår i bokens förord att ingen annan ledare i historien har utsatt sin nation för en sådan katastrof. Verifierar boken sådana slutsatser?

FT: Få har haft möjlighet att behandla frågan om vem Mao var på ett opartiskt sätt. Myterna kring honom har förhindrat analys. Trots sin partiskhet är även Li Zhisui faktiskt mer balanserad än Andrew Nathan i sitt förord.

Ett annat typiskt slag av demonisering är Mirskys monster (se Jonathan Mirsky: *Unmasking*

the Monster, *The New York Review of Books*, 17 november 1994), en beskrivning av Mao, som en av historiens ondaste politiska ledare.

Spegelbilden

Den motsatta ytterligheten, så populär i väst under 1960- och 1970-talen, var att betrakta Mao som den störste revolutionären genom alla tider, den Röda Solens kulturrevolutionsretorik, och jag skulle kunna fortsätta med detta fenomen...

Nåväl, detta är sociologiskt intressant, och har mer att göra med livet mycket långt från Kina och Zhongnanhai än med Mao och hans omgivning. Den västliga myten om det lysande revolutionära exemplet uppkom genom Vietnamkriget, västs dekadens och i sökandet efter ett alternativ. Jag tror att tolkningar av Mao måste ses i detta historiska och sociologiska sammanhang.

Mao höjdes till skyarna av en betydelsefull del av det kinesiska samhället vid den tiden. Bilden förstördes, som vi alla vet, av kineserna själva, och nästa hänförelse var reformerna och ett förkastande av Mao.

Desillusionerade västerlänningar försökte nu få kineserna mer lika oss. Mao brukade anses som den gode mannen, men övergick snart till att bli den dålige. Deng tog över som den gode mannen — tills den historien abrupt slutade i juni 1989, då han också blev en dålig man.

I den officiella kinesiska synen finns särskilda "Mao-skeden". Det är intressant att ledande reformatorer i exil också beskriver mannen på det sättet.

Sålunda var Mao alldeles säkert en mycket bra ledare fram till 1949 och fortsatte med detta till 1956; detta var fortfarande verklig socialism. Med början under anti-högerkampanjen 1957, och särskilt under stora språnget framåt 1958, kom Mao att göra misstag med verklighetsfrämmande socialism, även om hans utrikespolitik officiellt sett fortfarande var bra.

Sedan kom kulturrevolutionen, som var så gott som totalt negativ. Mao missförstod situationer, sina medarbetare, allting och som en reformator i exil uttryckte det: resultatet blev bara tokigt.

I motsats till detta innebär Monstertolkningen att Mao alltid var en oäkting, en dålig politiker, som var böjd att sprida olycka i hela sitt rike.

Det tycks mig inte som om historieskrivningen, eller Lis bok, talar för denna uppfattning. Visst inträffade otrevliga saker under hans ledarskap, men vi har att göra med ett system, där man förutsätter hot från fienden i och utanför Kina. I den historiska situation som Mao levde i, var man tvungen att vara vaksam och uppträda hårt mot fiender.

Detta var naturligtvis fallet under inbördeskriget och revolutionen. Att sådana attityder fortsatte under perioden efter 1949 är förståeligt, om än inte helt rättfärdigat. Det är dock viktigt att peka på det bredare kulturella sammanhanget: även utanför partiet har livet i det kinesiska samhället länge varit hårt.

Vi måste titta på några konkreta exempel för att utvärdera hur grym typ Mao egentligen var. En av de intressanta sakerna som framgår av Lis bok, är det ljus den kastar över Maos karaktär.

Li beskriver ofta sin chef som en verkligt ond och manipulerande person, en person som gör andra människor beroende av sig etc. Det märkliga med Lis bok är att dessa beskrivningar ofta inte överensstämmer med vad han verkligen berättar om händelser i Maos familj.

I själva verket framställs Mao i en medlande roll, där han försöker lösa konflikter och rädda folks ansikte. Man får snarare bilden av en patriark, som känner ansvar för att ta itu med problemen inom familjen. Inte ens i de fall där han direkt förföljer familjemedlemmar, händer

något direkt allvarligt med dem, efter vad som framgår av Lis berättelse.

Vid en händelse någon gång under 1950-talet blir Mao utomordentligt arg på en vakt, som försöker skydda ordföranden genom att avråda honom från att simma i Yangtzi. Mannen avskedas på grund av besvärligheterna, men inga huvuden rullar på annat sätt än avskedet. Samtidigt, vilket inte nämns av Li, behandlades också många gånger politiska opponenter — det vill säga de som enligt Mao motarbetade honom milt.

BB: Boken har, enligt min mening, något omotiverat blivit berömd på grund av beskrivningar av Maos sexuella eskapader. Ser ni någon betydelse i dessa historier? Li använder sådana berättelser i sitt försök att porträttera Mao som en totalt motbjudande person. Vad har ni att säga om detta?

FT: Det är en öppen fråga hur mycket läkaren verkligen visste om dessa saker. Li nämner en i personalen, Xie Jingyi, i flera sammanhang utan att någonsin berätta att hon, enligt folk som kände henne, var en av Maos många älskarinnor.

Men låt mig bara säga en sak i denna fråga: man kunde vägra att gå till sängs med Mao! Om man inte ville, gjorde man det helt enkelt inte. Man kunde lämna Zhongnanhai eller stanna kvar, och det kunde vara slutet på affären, enligt vad vi vet av doktor Li.

Mao var helt klart en bråkig gammal typ, som missbrukade sin auktoritet.

Men den viktigare aspekten här rör Lis iakttagelse att ett sänggående med Mao var den största insatsen bondflickor på Maos dansfester tyckte de kunde göra för sitt land. Detta är ett långt mer intressant påpekande än att uppröras över den bråkige gamle typen.

Vad säger detta oss om dyrkan av Mao? Återigen ser vi bilden av Mao som den värdefulla skatten, vilket var en allmän uppfattning i Kina under dessa år.

Men tillbaka till frågan om politisk intolerans. Li presenterar inte personliga bevis för att Mao var en helt skoningslös politiker, som lät huvuden falla efter behag under sin framfart.

Naturligtvis ser vi ondskans hackordning här, historierna om Hitler, Stalin och Mao, men låt mig gå utanför Lis bok.

Verkligheten är betydligt mer komplicerad, i kritiska avseenden oklar, men icke desto mindre kräver den någon omvänd ring. 1988 skrev jag en uppsats i *The Australian Journal of Chinese Affairs* med rubriken "Mao och hans löjnanter", där jag beskrev Mao som en medlidsam despot.

Jag har alltid beklagat att jag använde det uttrycket, vilket, trots ett försök till förklaring i en fotnot, förblev misstolkat. Jag avsåg inte att framställa Mao som besatt av deltagande, det vill säga bekymrad om och med saknad efter andra, bara att hans uppträdande inte var genomgående utan medömkan i alla politiska situationer. Långt därifrån. I regel använder han inte skoningslösa metoder för att bli av med sina "fiender", åtminstone inte under tiden före kulturrevolutionen.

Ses i sitt sammanhang

Men först måste Mao ses i historiskt och sociologiskt sammanhang. I ett avseende var han bra för såväl sina underordnade som för den kinesiska nationen som sådan. Han hade inga egentliga fiender — bara anhängare. De som hyste bitterhet mot honom höll detta väl inom sig. Vad de saknade från sin Ordförande var en ursäkt, då de hade utsatt sig för hans ogillande.

Den alltmer omfattande memoarlitteraturen, som vi sett de senaste åren har bidragit till en djupare förståelse av detta fenomen. I grunden dyrkade de alla Mao, även om, precis som den bibliska guden, detta var kopplat till fara och ängslan.

I ett sådant sammanhang fanns inget behov för Mao att vara ”skoningslös” för att skydda sin makt, även om han i sin tilltagande förföljelsemani ofta uppfattade inbillade hot efter hand.

Skoningslöshet? Historiskt finns det tvärtom massor av bevis på att han var helt överseende med folk som han ansåg vara opponenter mot hans åsikter. Tag exemplet med Wang Ming. Wang ville verkligen ha Maos makt, även om han var den siste som skulle arbeta för det.

Vid den sjunde partikongressen 1945 bearbetade Mao kongressdelegater för att de skulle välja Wang Ming till centralkommittén, trots att han visste att Wang verkligen var en fiende. Mao var närvarande under rösträkningen (och detta var en viktig demokratisk röstprocedur) tills det var klart att hans fiende skulle bli vald.

Detta var naturligtvis en lämplig symbolisk handling för partisamhörigheten, och det kan ha gynnat Mao i det långa loppet, men det är något helt annat än skoningslöst politiskt beteende.

Det finns åtskilliga andra incidenter, där Maos ”opponenter” bara behöver göra självkritik och då ofta fick mindre inflytande i processen, men de kvarstod i partiet. Deng Zhiu till exempel, begick en oförlåtlig synd enligt Mao — att argumentera efter Maos beslut om Kooperationen 1955. Deng kallades efter detta högermänniska, han tvingades till självkritik och han valdes inte in i politbyrån, vilket säkerligen skulle ha skett annars, men han förblev vice premiärminister.

Naturligtvis finns det exempel på folk som till slut hamnade i fängelse — som Pan Hannian, som arresterades 1955 och förblev i fängsligt förvar till sin död under senare delen av 1970-talet — men även i detta fall var situationen komplicerad.

Pan hade dragits in i spionarbete under 1930-talets senare del, och hade vid ett viktigt tillfälle inte informerat Mao och partiets ledarskikt om ett hemligt möte med den japanska marionettledaren Wang Jingwei.

Mao t.o.m. förklarade honom oskyldig till anklagelserna om detta möte, som det hade ryktats om i Guomindang-pressen, men Pan höll på sin hemlighet i ordförandens närvaro och lät Mao dra fel slutsatser om händelsen. Då det mer än femton år senare visade sig att han verkligen hade deltagit i ett hemligt möte med Wang, såg man givetvis på detta som förräderi.

Jag anser att det fanns några förståeliga skäl för Maos handling och även för att Pan inte avrättades. Genom att säga att Pan förtjänade dödsstraffet men sedan rädda hans liv, blev Mao något mindre skoningslös i ett fall där allvarliga följder stod på spel. Mao var extremt försiktig med att straffa medlemmar av eliten under långa perioder av sin karriär.

Fram till kulturrevolutionen var Maos obarmhärtighet långt mindre än någon som till exempel Saddam Hussein, för att ta ett allmänt exempel på en verkligt grym ledare.

BB: Hur var det med kulturrevolutionen? Ändrade Mao sina metoder sedan, och har Li Zhisui något väsentligt att säga om denna period?

FT: Kulturrevolutionen är naturligtvis en helt annan sak, och hela historien känner vi inte till än. Här har Li Zhisui föga nytt att berätta för oss. Li vet inget och håller sig faktiskt till Maos linje, att saker hände bakom hans rygg. Och det är fortfarande oklart vad som ”hände bakom hans rygg”, eller i vilken utsträckning han kontrollerade detaljerna i spelet.

I en utmärkt, nyligen publicerad artikel i *The China Quarterly* visar Michael Schoenhals forskning att Mao visste väldigt mycket om den stalinistiska statens våld mot många av hans medarbetare och lägre tjänstemän och i största utsträckning kontrollerade spelet. Det är helt klart att han visste tillräckligt för att stoppa sådana missförhållanden, men valde att inte göra det. Men antagandet om total obarmhärtighet måste ändå modifieras.

Först och främst skyddade Mao vissa personer — det är inte Zhou Enlai som skall hyllas för de flesta av dessa fall. Zhou drog sig ur spelet, då Mao drog tillbaka sitt beskydd. Li Zhisui

beskrev faktiskt Zhou Enlai mycket negativt som Maos knähund. Han har inte nödvändigtvis rätt om Zhou eller så är hans uppfattning antagligen allt för extrem.

Zhou Enlai hade faktiskt sina egna böjelser, och då han såg en öppning försökte han finna lösningar. Som han uttryckte det: "Om inte jag, vem annars vill gå in i elden?" Den vill säga, om inte jag stannar här för att städa upp oredan, vem annars skulle ha den ställningen att han kunde göra det?

Men om Zhou gjorde vad han kunde då möjligheterna dök upp, var han också bland de mest våldsamma i att angripa Maos "fiender". Knähundanalogin är delvis giltig.

Dumheten att propagera för den moderate Zhou, bara för att han hade några bra manér, eller för att uttrycka det mer alldagligt, kände till sofistikerat västligt umgängessätt, är något som Kinaspecialister borde reflektera över. Henry Kissinger charmades totalt av Zhous sätt, medan han beskrev Deng Xiaoping som "den där otäcke lille mannen". Och Mao borstade inte ens tänderna, berättar Li Zhisui.

Under kulturrevolutionen beskyddade Mao en del personer, men inte andra. Var Mao direkt inblandad i Peng Dehuais och Li Shaoqis död, eller lät han det bara hända?

Jag misstänker att det var så i dessa speciella fall, och troligare i det första än i det andra. Men han försvarade Deng Xiaoping, det gjorde han definitivt!

Mao var direkt ansvarig för att denne man inte råkade ut för något fysiskt hot, och skyddade honom med hjälp av Wang Dong-xing, chefen för sin egen livvakt. I några västliga analyser växte bilden fram av en skicklig Mao, som återförde Deng, en av hans kraftfullaste medarbetare, för att balansera "hotet" (!) från den smidige Zhou Enlai.

Ordföranden var tydligen ingen ängel, men enligt min mening handlar det om något annat än total skoningslöshet. Det finns ett drag av mannen som menade vad han sade, trots Lis antagande om motsatsen.

På något svårtydligt sätt, tror jag, att han verkligen tänker sig kulturrevolutionen som ett prov för ledare inom partiet, ett prov som åtminstone några av dem verkligen klarade. Sett med detta som bakgrund måste historien ge en mycket mer nyanserad och komplex bild än av den monstruösa ledaren Mao.

Med resultatet av aktuell forskning som grund är jag nu benägen att anse kulturrevolutionens Mao mer som mentalt störd, partisk eller sadistisk, än som en skoningslös (eller bedrövlig) despot.

Mao hade en förmåga att fjärma sig från situationens verklighet. Vid ett tillfälle i Peking möttes Mao och Ji Dengkui, som av Röda gardet tvingats att stå i den smärtsamma "flygplansställningen". Istället för att se sakens allvar, roades Mao av historien och ville skämtsamt att Ji skulle visa denna "flygplansställning", och försökte sig hastigt på den själv, som om det var en sorts lek.

BB: Det finns många obesvarade frågor här. Skulle vi kunna koncentrera oss på personen Mao Zedong, hans tankar eller hans omgivning? Var han direkt ansvarig för vad som skedde med det stora språnget framåt och med kulturrevolutionen? Hur mycket var Mao medveten om och ansvarig för vad som hände runt honom?

FT: Det har funnits en tendens att överanalysera Maos tankar. Efter omkring 1958 har det blivit svårt att säga vad mannen egentligen talar om. Med början under senare delen av 1958 verkar Mao alltmer inkonsekvent, och man slås av just hur svårt det var för andra ledare att förstå hans uppfattning.

Hans diskussioner om Stalins ekonomi tiden före och precis efter det stora språnget bevisar detta.

Å ena sidan använder Mao Stalins uppfattningar för att mana folk att bli mer realistiska, å andra sidan är han starkt kritisk mot Stalins ekonomiska tillämpning. Under denna tid ber han ledare ute i landet att ”dämpa sig”, och ändå är han totalt charmad av de vilt optimistiska tankarna som presenterats för honom av den radikale partisekreteraren i Henan, Wu Zhipu. Ena dagen manas var och en att ”vara realistisk” och nästa dag kollapsar det stora språnget p.g.a. de totalt orealistiska planer han stödde och introducerade. I januari 1959 svarade Chen Yun försiktigt på Maos inbjudan att tala ut och sade att målen fortfarande var för höga, varpå Mao plötsligt bad Chen att hålla tyst, eftersom frågan var politisk.

Den politiska atmosfären vid den tiden krävde att man gjorde vad helst Mao ville, och tragedin var att ingen riktigt säkert visste vad han ville. Den allmänna inställningen var att luta sig till vänster, vad det nu betydde på den tiden, och följden blev briståren, då miljoner kineser svält ihjäl.

Det finns dock en skillnad mellan det stora språnget framåt å ena sidan, och det svältande som Stalin skapat i Ukraina å andra sidan. Medan Maos nederlag var resultatet av ett totalt misslyckat utopiskt program, var Stalins brister resultatet av en medveten och kalkylerad politik.

Och på temat om påtvingad katastrof, tycks Hitlers mördarpolitik vara av helt annan klass.

Det som egentligen är så patetiskt, oberoende av vad man än tänker om den ”dålige 'mannen Mao”, eller ”monstret Mao”, är systemet med ja-sägare runt honom, att ingen ville säga ”nej, detta blir för mycket”. Man kan kritisera kejsaren, om man är villig att betala priset. I själva verket lät alla bli att göra just detta, både som svältande från landsbygden under det stora språnget och under mer bisarra omständigheter under kulturrevolutionens kaos.

För att återvända till Mao var kanske hans största brist att han inte kunde medge att han gjort något misstag.

Det är intressant att jämföra utvecklingen 1956 med vad som hände under det stora språnget. 1956 accepterade Mao att det var rationell politik att ställa in det lilla språnget det året på grund av den ekonomiska oreda som det orsakade. 1959 ställdes han inför mycket större problem, men var trots det ovillig att vidta nödvändiga åtgärder för att rätta till situationen.

En del av förklaringen är att han 1956 påbörjade en av sina märkligaste succéer, kooperativiseringen. På ett år hade han socialiserat landsbygden, en enorm uppgift, som de flesta av hans medarbetare och han själv hade trott skulle kräva tre femårsplaner att genomföra. Han sade då att hans två största ögonblick var grundandet av Folkrepubliken 1949 och framgången med kooperativiseringen sex år senare, och den senare var den största segern av de båda!

Sålunda säker, kunde han acceptera realpolitik 1956.

Vid starten av det stora språnget 1958 drevs Mao tveklöst av sin oförmåga att acceptera att han begått ett misstag med de hundra blommornas kampanj: han kunde helt enkelt inte acceptera att han själv haft fel. Det bästa han lyckades göra var att rasa mot Zhou Enlai och Chen Yun för den moderata ekonomiska politik, som även han själv hade stött 1956-57; men nu, tvärtemot alla bevis, klandrade Mao dem för att ha uppmuntrat högerkrafterna under de hundra blommornas period och inledde i stället sin egen unika utvecklingskurs.

Då han var osäker använde ordföranden taktiken att attackera. Senare, då det stora språnget stött på svårigheter 1959, kunde han inte heller denna gång förneka sitt initiativ. Förvirrad av känslan att ha fel kunde han inte ta itu med problemen och angrep i stället sina medarbetare. Det var alltid någon annans fel.

Li Zhisuis bok saknar denna typ av psykologisk analys, och fortsätter mässande om att ordföranden alltid är obarmhärtig och manipulerande.

BB: Li Zhisuis bok är för mig mer än en bok. Jag uppfattar den ibland som en sorts fenomen.

Många läser den som om den gav sanningen, medan andra ser sin egen uppfattning bekräftad i boken. Vad är er slutliga kommentar till detta?

FT: Ja, folk tycks läsa boken så att deras egna uppfattningar bekräftas. På sätt och vis gör jag det också, jag finner faktiskt väldigt stort stöd för min syn här, men det stödet rör bara vad Li Zhisui verkligen såg och upplevde själv. Boken är bra då han beskriver sådana händelser.

När han talar om vad han personligen upplevde, ger han oss en antydning om sanningen. Men ofta stämmer Lis personliga iakttagelser inte med den allmänna bild han ger av Mao, och alltför ofta grundar han sina bedömningar på rykten, skvaller och den konventionella kunskapen om västliga kinesiska samhällen, som han konsulterade under förberedelserna för boken. Ofta upprepar han helt enkelt denna konventionella kunskap.

Dessutom letar många av bokens recensenter efter bekräftelser ur de allmänna kommentarerna och inte ur det verkliga innehållet. Li gjorde sig själv större än vad han var, i själva verket var han en perifer figur i Zhongnanhai, som lyckats förmedla mycket av atmosfären därifrån.

Det är, enligt min mening, den största behållningen av boken.

Lästips

Gregor Benton och Lin Chun (red): [Var Mao verkligen ett monster?](#) (flera av de ingående texterna berör livläkarens memoarer)